

ȘANTIERUL ARHEOLOGIC SUCEAVA

M. MATEI, AL. ANDRONIC, N. CONSTANTINESCU, DAN GH. TEODOR,
M. NICORESCU, T. MARTINOVICI ȘI GR. FOIT

ÎN ANUL 1960 săpăturile arheologice de la Suceava au fost restrinse la sectorul « oraș », deoarece lucrările de amploare cu totul deosebită, nimenite să facă din vechea Suceavă un adevărat oraș socialist al patriei noastre, au determinat colectivul* de cercetători ai șantierului arheologic să modifice întregul plan de cercetare pe anul 1960, adaptându-l la nevoile curente ale acțiunii vaste de sistematizare a orașului Suceava. În consecință, s-a renunțat temporar la continuarea săpăturilor de la Cetatea de Scaun sau de pe platoul din fața acesteia, tot efortul fiind dirijat în sensul executării unor săpături de sondare a suprafețelor de teren afectate viitoarelor construcții sau de salvare a unor complexe ce se cereau urgent cercetate, fără ca acestea să fi prezentat o importanță excepțională, care să determine păstrarea lor.

În funcție de cele de mai sus, săpăturile arheologice au început la Suceava în ianuarie 1960 și au continuat, în condiții extrem de grele și cu mici întreruperi, până la 15 noiembrie 1960. Cercetările, cuprinzând o suprafață de teren de mai multe mii de metri pătrați, s-au desfășurat în următoarele puncte, situate în diferite părți ale orașului: lângă parcul central al orașului, la « Șipot » și la Curtea Domnească.

Întrucât rezultatele obținute prezintă importanță în funcție de locul ocupat de fiecare punct pe harta orașului și ridică probleme precise, redactarea rapoartelor s-a făcut separat pe puncte.

Prezentind raportul preliminar asupra acestor săpături ne facem o plăcută datorie aducând cele mai calde mulțumiri organelor de partid și de stat ale orașului Suceava pentru sollicitudinea cu care au sprijinit și încurajat eforturile întregului nostru colectiv, în tot timpul activității sale.

M. D. MATEI

I. SECTORUL PARC

Construirea noilor locuințe, între biserica Învierii și str. Pușkin (fig. 1) a necesitat cercetarea arheologică prealabilă a terenului cu ajutorul mai multor secțiuni efectuate după cum urmează.

* Din colectiv au făcut parte: prof. univ. V. Vătășianu, N. Constantinescu, Gr. Foit, I. Ioniță, Trifu Martinovici, (responsabil), M. Matei (responsabil adjuncți), Al. Andronic, M. Nicorescu, Dan Gh. Teodor și C. Soroceanu (membri).

datat cu o monedă de la Rudolf II (1587). În M.6 s-au găsit doi cercei de aramă împletită datind de la începutul secolului al XVII-lea. Se pare că începînd cu secolul al XVIII-lea, cimitirul încetează, deoarece un strat de moloz (refacere a bisericii?) acoperă gropile de morminte.

Secțiunea P IV (din apropierea secțiunii P III) a dat la iveală cîteva piese ceramice interesante din secolele XV și XVI.

Secțiunea P V a fost deschisă în grădina preventoriului TBC, fiind menită să ofere date în legătură cu urmele de locuire din fața intrării în incinta Mitropoliei (str. Ștrandului).

În capătul de vest al secțiunii, într-o groapă din secolele XVI—XVII, cu foarte multă ceramică, s-a descoperit și un fragment de cahlă cu o reprezentare heraldică (?): doi pești încrucișați, pe un scut.

În capătul de est, în malul de nord, într-o groapă cu diametrul de 0,55 m și adîncă de circa 1 m (de la nivelul de săpare, respectiv 1,40 m de la nivelul actual al solului), s-a găsit un bogat depozit de piese de fier: un cuțit de plug, două sfredele, o cuțitoaică, o dală, două balamale lungi pentru uși, un «lanț» cu două brațe segmentate atîrnate de o verigă, un cîrlig, un cuțit, piese pentru butoaie și care etc. (fig. 2). În groapa respectivă au fost antrenate numai fragmente ceramice caracteristice celei de-a doua jumătăți a secolului al XV-lea. Umplutura gropii a fost căpăcuită cu un strat de pămînt galben și negru, plin cu deșeuri provenite de la un cuptor de prelucrare a cuprului, datat tot în a doua jumătate a secolului al XV-lea, ceea ce asigură datarea depozitului de obiecte feroase în a doua jumătate a secolului al XV-lea.

N. CONSTANTINESCU

În 1960 în zona Parcului central și a fostului spital TBC Suceava s-au efectuat cîteva sondaje arheologice pentru verificarea urmelor de locuire umană semnalate aici, în același an, prin lucrările construcțiilor de locuințe. Terenul cercetat, deși despărțit de platforma Șiporului prin pîrîul cu același nume, face parte din aceeași platformă a terasei înalte care mărginește la vest râul Suceava.

Secțiunea P VI deschisă aici a dus la descoperirea unor complexe deosebit de importante atît pentru studierea vieții oamenilor din primul mileniu al erei noastre, cît și pentru cunoașterea procesului de lărgire succesivă a teritoriului ocupat de orașul feudal în epoca sa de înflorire, în secolele XV—XVI.

Cu ocazia cercetărilor efectuate s-a descoperit un semibordei prefeudal orientat NV—SE, de formă rectangulară cu colțurile ușor rotunjite, deranjat aproape pe jumătate în partea de sud-vest de un cuptor din secolele XV—XVI. Dimensiunile acestei locuințe sînt de aproximativ 3,30 × 3,70 m. În colțul de sud-est s-a păstrat parțial vatra, construită inițial pe un mic podium din pămînt cruțat înalt de 10—15 cm. De jur împrejurul acestui podium de formă neregulată s-au descoperit urmele unor mici țărûși de formă cilindrică sau pătrată, avînd o grosime de 2—5 cm, care proveneau de la o gardină împletită din nuiiele în jurul vetrei. De-a lungul laturilor locuinței s-au descoperit, de asemenea, țărûși cilindrici așezați în două rînduri, avînd o grosime de 2—7 cm care proveneau tot de la o gardină împletită de nuiiele. Probabil, între cele două «garduri» formate din împletitura nuiielelor s-a bătătorit pămînt consolidîndu-se mai bine baza pereților, procedeu aplicat și la intrarea locuinței aflată în pantă pe latura de nord-vest. În umplutura locuinței și pe podea au fost descoperite urme mici de nuiiele carbonizate. La colțurile care s-au mai păs-

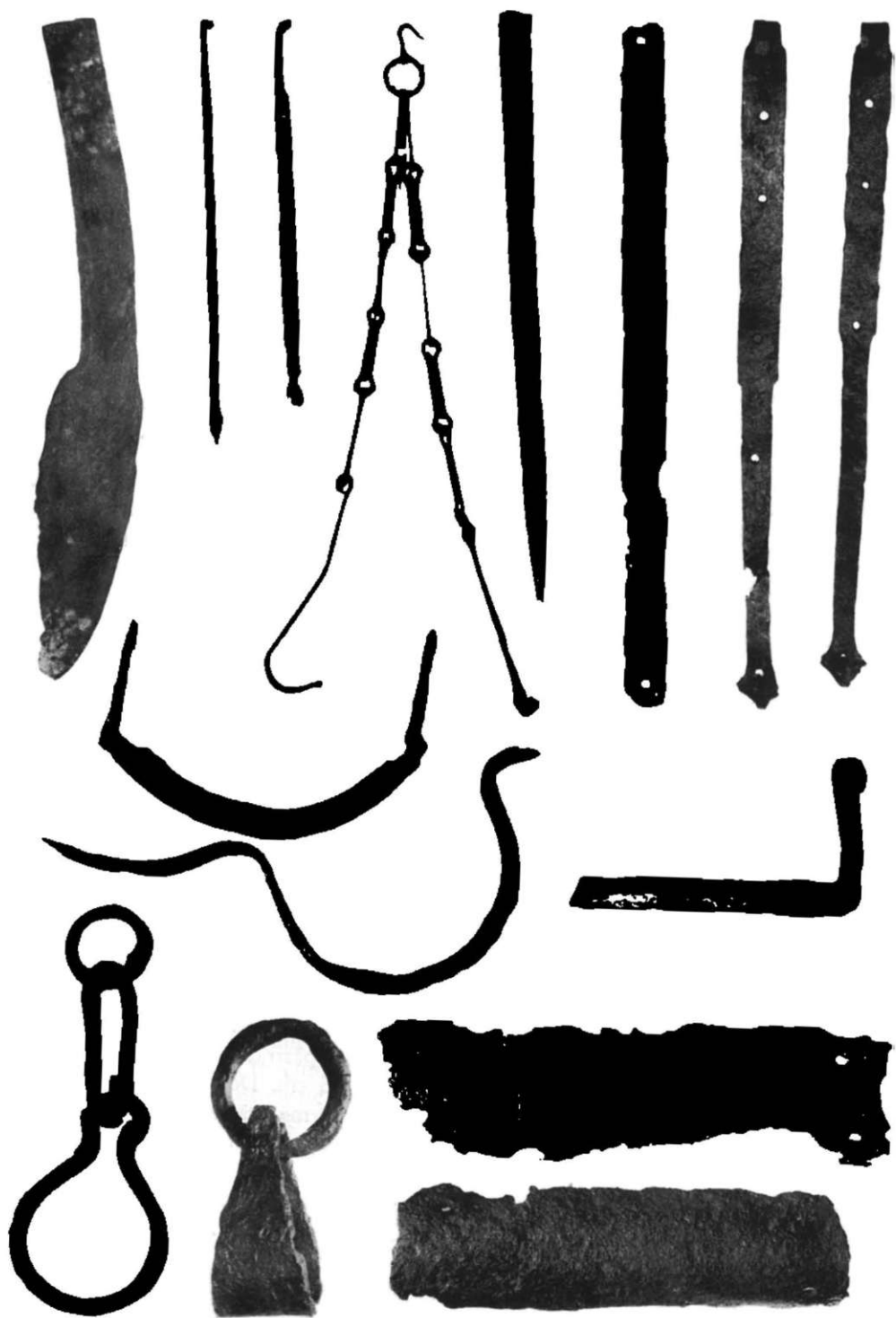

Fig. 2. *Suceava*. Depozit de piese de fier (sec. XV).

trat din locuință au fost descoperite și gropi de pari de 10—15 cm grosime, pe care se sprijinea probabil acoperișul.

Sistemul de construcție a acestei locuințe prefeudale este deocamdată unic pe teritoriul Moldovei în secolele VI—VII, cunoscându-se doar analogii pentru o epocă mai târzie (secolele IX—X) în așezarea de la Prodana-Birlad.

Inventarul acestei locuințe este destul de sărăcăcios. Câteva fragmente ceramice lucrate cu mîna sau fasonate la o roată primitivă, avînd în compoziție și cioburi pisate, provin din vase-borcan cu umeri puțin bombăți, buza ușor răsfrîntă în afară și fundul îngroșat (fig. 6/1,4—5). De asemenea, s-a mai descoperit și un vîrf de săgeată din fier cu două aripioare și tub de înmănușare, iar în apropierea vetrei o aplică ovală din bronz ornamentală cu puncte, păstrată parțial, avînd analogii în cunoscutul tezaur de la Martinovka.

În general, materialul ceramic este identic cu cel descoperit în sectorul Șipot și poate fi datat tot în secolele VI—VII.

În apropiere, pe traseul unui șanț de canalizare, de lîngă incinta Mitropoliei din Suceava, a fost descoperit un bordei al cărui profil stratigrafic a fost identificat în peretele secțiunii amintite. Bordeii prefeudali conțineau resturi ceramice de aceeași factură cu acelea găsite în sectorul Șipot. Pe baza identității materialului ceramic și această locuință a fost datată în secolele VI—VII. Existența urmelor de locuire din secolele VI—VII identice cu acelea din sectorul Șipot și în această parte a orașului Suceava dovedește că așezarea identificată inițial la Șipot este în realitate mult mai mare.

În secțiunea P VI, în apropiere de locuința amintită mai sus s-a descoperit și un important complex datînd din epoca feudală, format din două cuptoare, probabil pentru ars ceramica, a căror construcție este pînă în prezent unică pe teritoriul patriei noastre.

Cuptorul 1 (fig. 3) de formă rectangulară, orientat NV—SE, cu colțurile rotunjite și cu pereții laterali oblici spre înăuntru, are dimensiunile de 1,5×1,75 m. Deși pereții nu au fost lățuți la partea superioară, ei s-au păstrat foarte bine, deoarece temperatura ridicată din timpul funcționării cuptorului a zgurificat unele porțiuni din el. Pămîntul din jurul pereților este puternic ars pe o grosime de 15—20 cm.

Cuptorul, păstrat foarte bine, a permis să se facă observații suficiente în legătură cu sistemul său de construcție. Astfel, inițial s-a făcut o groapă de formă rectangulară cu colțurile ușor rotunjite, adică de aproximativ 1,90 m de la nivelul de la care a fost săpată. Apoi, de-a lungul acestei gropi dreptunghiulare, pe fundul ei s-a construit din cărămizi (printre care se găsesc și câteva pietre mici de riu) un perete median înalt de 0,30 m, delimitîndu-se astfel două canale de foc, late de 0,50 m, puțin adîncite și cotlonite în perețele din fundul cuptorului. Perpendicular pe perețele median s-au construit, tot din cărămizi cu pietre mici de riu, șase arcade transversale (ultimele două dinspre fundul cuptorului au fost găsite prăbușite), cîte trei deasupra canalelor de foc. Arcadele (de formă semicirculară) au o rază medie de 0,50 m, formează pereți transversali a căror înălțime socotită de la canalele de foc este de 0,45 m, iar lățimea de 0,25 m. Cărămizile din care s-au construit perețele median și arcadele de foc sînt prinse între ele cu lut, apoi întreaga construcție inclusiv canalele de foc au fost lățuite. Din cauza temperaturii ridicate cărămizile s-au vitrificat, zgurificat și unele s-au deformat. Cele două guri de foc, situate de o parte și de alta a peretelui median corespunzător celor două canale, erau boltite, avînd o rază de aproximativ 0,30 m. Aceste două guri de foc au fost distruse parțial de unul din pereții celui de-al doilea cuptor (2). Pe canalele de foc ale cuptorului 1, s-au găsit multe urme de cenușă și cărbune provenite de la lemne de esență tare (stejar și fag), iar în umplutura cuptorului

s-au găsit resturi de ceramică datînd din a doua jumătate a secolului al XV-lea, o monedă de aramă (?), o rozetă de bronz, precum și cîteva obiecte de fier (cuțit, potcoavă, cuie).

Cuptorul 2, ceva mai mare (fig. 3), cu dimensiunile de $2,10 \times 1,60$ m, are același sistem de construcție, aceeași formă și aceeași orientare. Spre deosebire de primul cuptor, pereții transversali la acesta din urmă nu s-au mai păstrat în întregime. Cele patru arcade erau

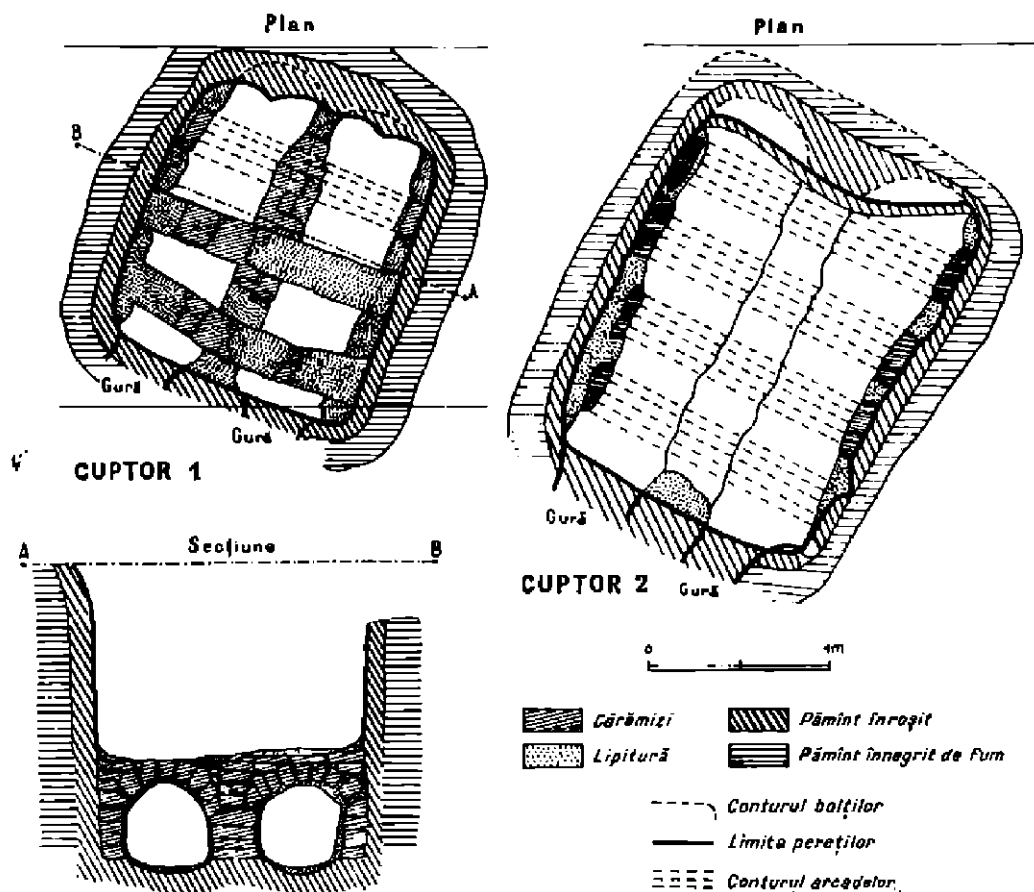

Fig. 3. — *Sumar.* Planurile cuptoarelor 1 și 2 din Secțiunea P (Sectorul Parc).

prăbușite, cărămizile zăcînd direct în cenușă pe canalele de foc. Cărămizile puternic arse erau de asemenea zgurificate și unele deformate. Peretele median avea în unele porțiuni o lățime de 0,38 m, iar pereții transversali, după baza arcadei care s-au mai păstrat în pereții laterali, o lățime de 0,30 m. Înălțimea peretelui median era de 0,30 m, iar lățimea canalelor de foc de 0,65 m. Gurile de foc, bine păstrate, erau boltite. Ele se terminau într-o groapă (groapa fochistului), păstrată parțial, deoarece a fost deranjată de lucrările de construcție ale străzii care trece prin apropiere. În interiorul acestui cuptor s-au descoperit resturi ceramice din a doua jumătate a secolului al XV-lea, precum și cîteva obiecte din fier.

Dispoziția în plan a acestor cuptoare, ca și inventarul lor, ne-a permis să facem unele constatări: mai întâi a fost construit cuptorul 1 care a funcționat o anumită perioadă de timp. După aceea, cuptorul a fost părăsit, construindu-se în continuarea lui (chiar în groapa fochistului) cel de-al doilea cuptor de dimensiuni mai mari. Pornindu-se de la această constatare, s-ar putea presupune că, probabil, construcția celui de-al doilea cuptor a fost cauzată de o sporire a producției (ultimul cuptor având o capacitate mai mare). După materialul ceramic recoltat, cuptoarele aparțin aceleiași vremi (a doua jumătate a secolului al XV-lea), firește cu diferența de timp dintre ele corespunzătoare funcționării primului cuptor. În stadiul actual al cercetărilor nu se poate preciza ce anume fel de ceramică se ardea în aceste cuptoare, însă ținând seama de modul lor de construcție înclinăm să credem că erau utilizate pentru arderea ceramicii obișnuite. Într-adevăr, dispoziția pereților transversali cu arcade peste perețele mediană forma de fapt un grătar, care putea fi folosit pentru arderea ceramicii. Nu se poate însă preciza dacă aceste cuptoare erau destinate unei anumite categorii de ceramică (vase, olane, teracote), deoarece nici în umplutura lor nici în groapa fochistului de la cel de-al doilea cuptor nu s-a găsit nici o altă categorie specială de ceramică, în afară de obișnuitele vase de uz casnic, caracteristice acestei vremi.

DAN GII. TEODOR

★

Tot în anul 1960, în afara cercetărilor sistematice, în sectorul « Parc » au mai fost descoperite numeroase complexe arheologice prilejuite de săpăturile construcțiilor edilitare efectuate pe un spațiu destul de întins, situat pe latura de sud-est a parcului central al orașului.

Astfel, un deosebit interes îl prezintă cele 11 cuptoare pentru ars ceramica găsite în raza blocurilor A₁, B₂, C₂ și în apropierea acestora. Deosebirile observate în tehnica de construire a cuptoarelor și de ardere a ceramicii de uz casnic indică existența aici a mai multor ateliere de olari. Descoperirea acestor cuptoare, la care se mai adaugă și cele 5 cuptoare pentru ars ceramica, descoperite în 1958 pe str. V. Alecsandri, este importantă pentru faptul că asemenea cuptoare, fiind situate în general la periferia orașelor feudale, ne oferă posibilitatea să stabilim, deocamdată ipotetic, întinderea orașului Suceava pe laturile de vest și sud în secolele XV—XVI. Întregul material însoțit de interpretările corespunzătoare a fost publicat (cf. Mărioara Nicorescu, *Cuptoare de ars ceramică din secolul XIV—XV de la Suceava*, în SCIV, 16, 1965, 1, p. 97—111).

MĂRIOARA NICORESCU

II. SECTORUL ȘIPOT

Cercetările din 1960 efectuate la Șipot au permis constatarea că întreaga suprafață a platformei a fost locuită încă din epoca comunei primitive. Astfel, în secțiunile VIII și IX au apărut resturile unor platforme neolitice și fragmente ceramice, care după profil și decorul din linii în spirale incizate prezintă analogii cu ceramica de tip Cucuteni A, mai ales cu specia pictată și incizată de tip Trușești. Pe lângă acestea, s-au mai păstrat și câteva fragmente dintr-un vas binoclu, un fragment din partea inferioară a unei figurine feminine incizate, precum și câteva așchii și lame din silex.

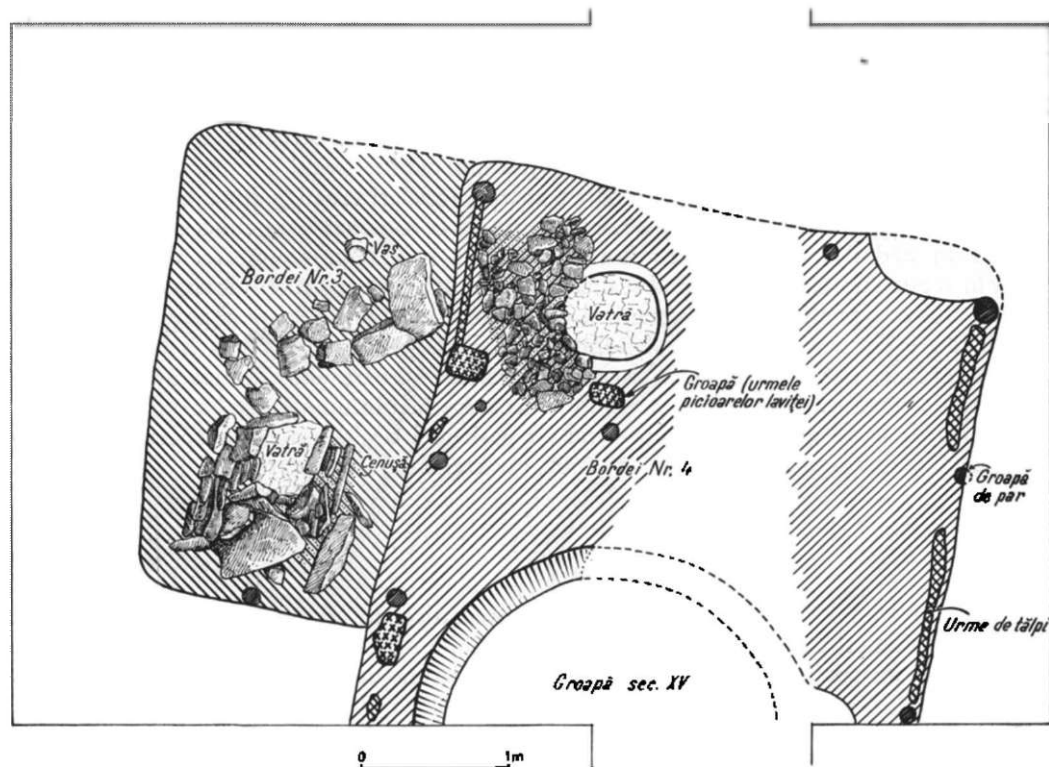

Fig. 4. — *Succeara-Șipot*. Planurile locuințelor suprapuse B 3 și B 4 (sec. VI - VII).

Fig. 5. — *Succeara-Șipot*. Bordeiele prefeudale B 3 și B 4 dinspre sud-est.

De asemenea, s-au mai găsit şi câteva resturi sporadice hallstattiene. Dintre acestea amintim câteva fragmente de vase, dintre care unul decorat cu caneluri şi puncte, iar altele cu briu alveolar în relief, precum şi câteva bucăţi dintr-un idol antropomorf decorat cu incizii şi orificii, care pot fi atribuite eventual unui Hallstatt mijlociu.

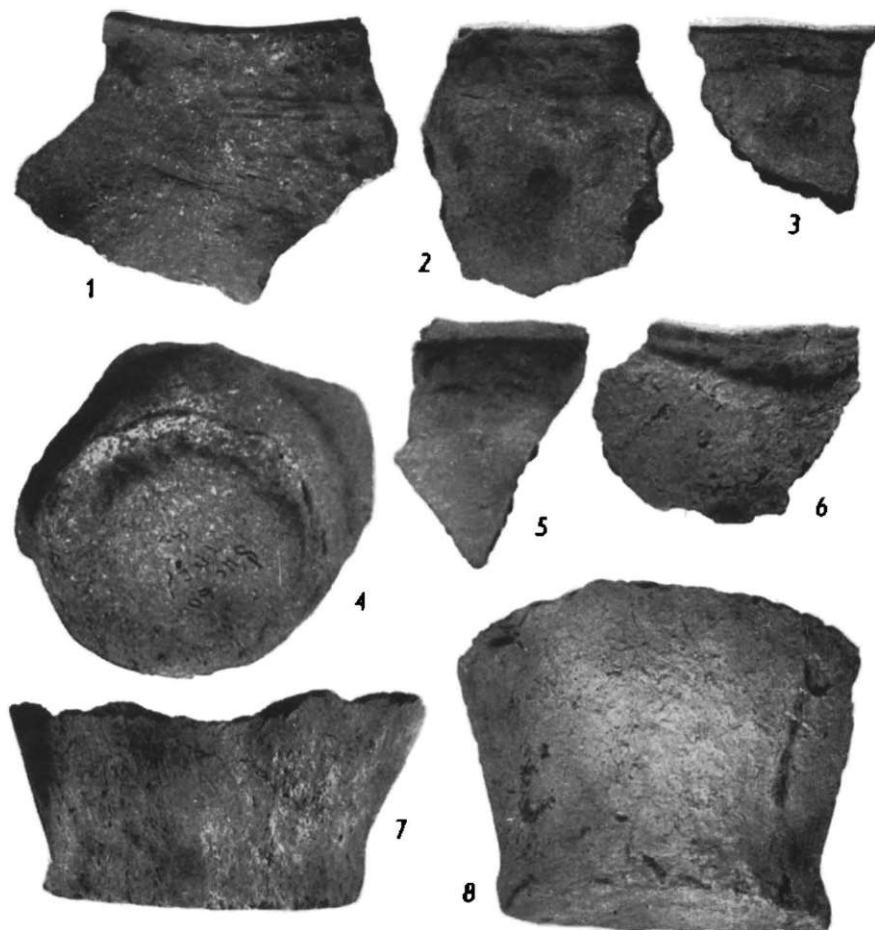

Fig. 6. — *Sucara*. Fragmente ceramice din sec. VI - VII (2, 3, 6 - 8, de la Şipot şi 1, 4 - 5, Sectorul Pare).

Obiectivul principal al săpăturilor efectuate în anul 1960 în sectorul Şipot I-a constituit, în continuare, cercetarea aşezării prefeudale descoperite aici cu mai mulţi ani în urmă şi din care pînă acum se cunoşteau două locuinţe de tip bordei.

Astfel, în secţiunea VIII s-au descoperit două locuinţe prefeudale de tip semibordei parţial suprapuse (fig. 4 şi 5). Locuinţele prefeudale (numerotate B3 şi B 4) sînt de formă rectangulară cu colţurile uşor rotunjite, avînd laturile de $3 \times 3,50$ m şi respectiv $3,90 \times 3,50$ m. Locuinţele se aflau la adîncimea de 0,60 m (B 3) şi 0,80 m (B 4).

Din locuința B 3 s-au păstrat aproximativ 2/3 din suprafață, fiind distrusă pe porțiunea laturii de sud-vest de construcția ulterioară a locuinței B 4. În colțul de nord-vest locuința B 3 are un pietrar destul de bine păstrat.

Locuința B 4 a fost dezvelită pe o porțiune mai mare, dar și ea a fost parțial afectată de o groapă medievală pe latura ei de nord-vest și de o altă groapă, ulterioară, înspre latura de sud-est. Pietrarul, așezat în colțul de est, a fost parțial dărânat. În colțuri și pe marginea laturilor au fost identificate gropi de pari circulare, iar între ele urmele unor scinduri fixate de-a lungul pereților. În apropierea vetrei au fost identificate și câteva gropi de pari dreptunghiulare, provenite probabil de la o lavijă. Intrarea acestor locuințe nu a putut fi identificată, fiind în ambele cazuri afectată de intervențiile ulterioare.

Materialul arheologic adunat din cele două locuințe, în special ceramica, este identic, ceea ce ne determină să apreciem că între locuințe nu există o diferență cronologică prea mare. S-ar putea să fie vorba chiar de o reamenajare a locuinței B 3. În ceea ce privește inventarul, el este compus din câteva fragmente ceramice lucrate cu mina, dintr-o pastă în compoziția căreia s-au introdus cioburi pisate și foarte puțin nisip. Fragmentele provin din vase-borcan cu umerii prelinși, buza puțin răsfrântă în afară și fundul îngroșat (fig. 6/2—3, 6—8). În locuința B 4 a mai fost descoperită și o mică mărgică din pastă de sticlă și un fragment de fusaiolă. Materialul ceramic descoperit în cele două locuințe este de aceeași factură cu acela identificat în locuințele dezvelite în campaniile anterioare, putând fi astfel datat tot în secolele VI—VII.

Din punct de vedere cultural, descoperirile prefeudale de la Suceava (sectorul Șipot și Parc) se încadrează în grupa cunoscută a antichităților autohtono-slave de tip Botoșana-Suceava, Crucea lui Ferentz-Iași. Unele din materialele ceramice prezintă, după forma și tehnica lor de lucru, strânse analogii cu vestigiile autohtone identificate la Botoșana-Suceava, Tirpești și Costișa-Neamț. Altele aparțin, după caracteristicile formelor, grupului cultural slav timpuriu de tip Korceak-Jitomir. Prezența acestor categorii ceramice, alături de care trebuie să amintim și unele obiecte de podoabă (fibula digitată descoperită în 1959 în sectorul Șipot și aplica de tip Martinovka din sectorul Parc), constituie elemente importante pentru încadrarea descoperirilor prefeudale de la Suceava în secolele VI—VII. Aceasta este desigur vremea primelor contacte mai strânse între populația autohtonă și cultura slavă arhaică de tip Korceak-Jitomir, vehiculată de triburile slave pătrunse dinspre răsărit în aceste regiuni ale României.

DAN GH. TEODOR

III. CURTEA DOMNEASCĂ

În cursul anului 1960 la Curtea Domnească din Suceava s-a urmărit precizarea limitelor acesteia și obținerea informațiilor asupra organizării sale planimetrice, culegându-se totodată date de ordin cronologic care să permită încadrarea în timp a resturilor descoperite. În acest scop s-a sondat terenul în direcțiile în care săpăturile din 1953—1954 arătasera că se întind ruinele Curții Domnești. Astfel, la S și V de colțul de NE al Curții, care a fost dezvelit cu prilejul săpăturilor amintite, au fost săpate trei secțiuni: secțiunea XIV, orientată N—S, și secțiunile XV și XVI, orientate E—V. Secțiunea XIV a pornit de la zidurile descoperite în 1953—1954 și a fost prelungită mai întâi până la marginea străzii Ștefan Ștefureac și apoi dincolo de stradă până la panta pârului Șipot.

Cu această ocazie s-a constatat că ruinele palatului Curții Domnești se întind pe latura de est — acolo unde secțiunea a fost săpată — cu mult mai mult decât se presupunea, anume încă 20 m. Așa fiind, latura de est a palatului are lungimea de 40 m punând seama de faptul că în campaniile trecute s-au mai dezvelit 10 m din ea. Pe această latură secțiunea a interceptat zesturile pivniței palatului în continuarea aceleia descoperite în anii precedenți, o încăpere situată în colțul de SE al palatului, un coridor la subsol în fața acesteia și un zid care pare că deschide spre S coridorul.

Atât cât a fost scoasă la iveală în secțiune, pivnița se întindea în continuare pe toată latura de est a palatului, cu excepția unei mici porțiuni din colțul de SE, având un plan dreptunghiular cu lungimea de 30 m și lățimea, după cum a fost determinată anterior, de 8 m. Interiorul pivniței este compartimentat, întrucât pe traseul secțiunii apar ziduri despărțitoare. Observații de detaliu privind compartimentarea se vor putea face după dezvelirea în întregime a complexului.

Cît privește încăperea care se afla în colțul de SE al palatului, aceasta are forma rectangulară cu laturile de 5×2 m; pereții de sud și est îi constituie înseși zidurile exterioare ale palatului din părțile respective. Peretele de nord îl formează zidul care limitează spre sud pivnița, iar cel de vest intră în malul săpăturii. Intrarea în încăpere nu s-a găsit în porțiunea săpată. De altfel, starea de conservare a zidului de încăpere este destul de rea. După locul unde este situată, ca și după dimensiuni, încăperea aceasta constituie foarte probabil parterul unui mic turn de colț al palatului, retras pe linia zidurilor lui exterioare.

Așa cum s-a arătat mai înainte, de-a lungul fațadei sudice a palatului șanțul săpat a dat peste un coridor cu orientarea E—V, având lățimea de 1,20 m și adâncimea de 3,20 m față de nivelul solului actual. Din construcția coridorului nu s-au păstrat decât pereții laterali și aceștia în stare proastă, fiind dărânați pînă sub nivelul solului contemporan datei cînd au fost zidiți și într-un loc chiar pînă la talpa fundației. Peretele de nord îl alcătuiește zidul de sud al palatului, iar acela de sud un zid paralel cu primul, gros de numai 0,50 m.

Ca tehnică de construcție toate zidurile descoperite, indiferent de epocă, sînt clădite din piatră brută și mortar, neglijent în fundație și îngrijit deasupra solului. Totuși, sub raportul tehnicii de subconstrucție se pot face și deosebiri între ziduri de la o perioadă la alta, datorită unei serii întregi de elemente ca: modul de fundare, maniera de construcție a zidului în elevele, felul cum este căutată piatra pentru parament, chipul de folosire a tiranților și constituția mortarului. Săpătura din anul acesta a permis să se facă observații clare și suficiente asupra mortarului folosit în construcția Curții Domnești. După datele culese se poate vorbi de un raport aproape constant între var și nisip. Așa, de pildă, în secolul al XV-lea cantitatea de var în mortar este mare, ceea ce face ca mortarul să fie gros și alburii la culoare. În schimb, în secolul al XVII-lea cantitatea de var din mortar scade mult, așa încît acesta devine slab și cenușiu la culoare.

Pivnița de pe latura de est în forma în care se prezintă acum aparține secolului al XVII-lea, după cum arată urmele materiale descoperite în interiorul ei și în depunerile din preajma sa. Astfel, pe podeaua pivniței s-au găsit fragmente ceramice, printre care numeroase fragmente de caolin, plăci de faianță în stare fragmentară și obiecte de metal, toate datînd din secolul al XVII-lea. Aceleași piese s-au recoltat și din stratul de depuneri format în timpul existenței sale. Pivnița aceasta reprezintă o fază de remaniere a laturii de est a palatului, deoarece ea încorporează sau taie ziduri mai vechi, care se datează pe baza observațiilor stratigrafice în secolele XV și XVI.

Tot în secțiunea XIV e de semnalat descoperirea unei rigole, a două conducte de apă și a unor ziduri. Rigola este orientată N—S, adică dinspre palat spre pîrîul Șipot, și are o ramificație care vine dinspre NE de la anexele palatului. Ea e construită îngrijit și solid. Fundul rigolei principale e făcut din lespezi de piatră, avînd mortar în rosturi, iar cel al ramificației sale este făcut dintr-o placă de mortar. Pereții rigolei sînt clădiți din cărămidă legată cu mortar. Pe ei se sprijină capacul rigolei, format din lespezi de piatră prinse cu mortar. În secțiune, rigola e rectangulară cu dimensiunile de $0,25 \times 0,20$ m. După nivelul de instalare, care a putut fi determinat, rigola se datează în secolul al XVII-lea.

Una dintre conductele de apă are orientarea ENE—VSV, e făcută din olane de lut ars, legate cu mortar amestecat cu cărămidă pisată. Stratigrafic s-a constatat că ea a fost instalată în a doua jumătate a secolului al XV-lea. Cealaltă conductă de apă are aproximativ aceeași orientare și e construită din același material, numai că e instalată în cutie de piatră de secțiune triunghiulară. Aparține secolului al XVII-lea.

În cuprinsul secțiunii acesteia s-a mai constatat că la 3,50 m de palat și pînă la str. Ștefan Ștefureac toate straturile pînă la adîncimea de 4,50 m față de solul actual au fost îndepărtate, creîndu-se aici o platformă orizontală. Pe aceasta s-a întins un pavaj din prundiș de rîu. De pe pavaj s-au cules cioburi din a doua jumătate a secolului al XV-lea, fapt care datează pavajul în această perioadă. Rostul acestei amenajări rămîne să fie explicat cu prilejul cercetărilor viitoare. Ulterior, în secolul al XVI-lea, pe același loc s-a mai făcut o amenajare cu prundiș de rîu. Aici, în secolul al XVII-lea s-a nivelat terenul cu pămînt și în două perioade s-a întins moloz.

Deși în această parte a Curții Domnești, în secțiunea săpată nu s-a găsit zidul de incintă, totuși e de presupus că undeva pe marginea veche a pîrîului Șipot el va fi fost, întrucît zidul de est al incintei, interceptat în secțiunea XVI, este exclus să nu se fi închis cu un zid în partea de care vorbim.

Prin secțiunile mai sus arătate s-au putut fixa criteriile privind amplasarea și a altor secțiuni necesare determinării planimetriei Curții Domnești. Astfel, secțiunea XVII (plasată la colțul de vest al palatului), orientată E—V, și secțiunea XVIII (plasată perpendicular pe secțiunea XIV), orientată V—E, au dus la descoperirea zidurilor incintei exterioare.

În secțiunea XVII, la capătul de est al acesteia, la o adîncime de 1—1,50 m pe o lungime de 3,25 m au fost găsite temeliele și o parte din zidul demantelat al incintei exterioare a Curții Domnești pe latura de vest, precizîndu-se totodată că acest zid se leagă direct cu o pivniță, care aparține evident aceluiași complex, deși actualmente este folosită de o locuință particulară. De asemenea, în secțiunea XVIII, la capătul de est al acesteia, la o adîncime de 1,50—2 m pe o lungime de 1,50 m, s-au descoperit resturile temeliei zidului incintei exterioare pe latura de est.

Totodată, cercetările au permis să se stabilească unele elemente importante atît referitoare la viața Curții Domnești, cît și la viața orășenească de la Suceava în general.

În ceea ce privește această din urmă problemă, este important de subliniat faptul că în secțiunea XVII s-au putut surprinde urme de locuire din secolul al XIV-lea, atestate prin descoperirea într-un strat de pămînt cenușos, la o adîncime de 1,20—1,30 m, a unor fragmente ceramice de uz casnic de tip orășenesc, asemănătoare aceloră descoperite anterior la Suceava. Din materialul ceramic descoperit atrag atenția fragmentele de vase cenușii, lucrate la roată cu turație rapidă, avînd o buză înaltă, prevăzută la exterior

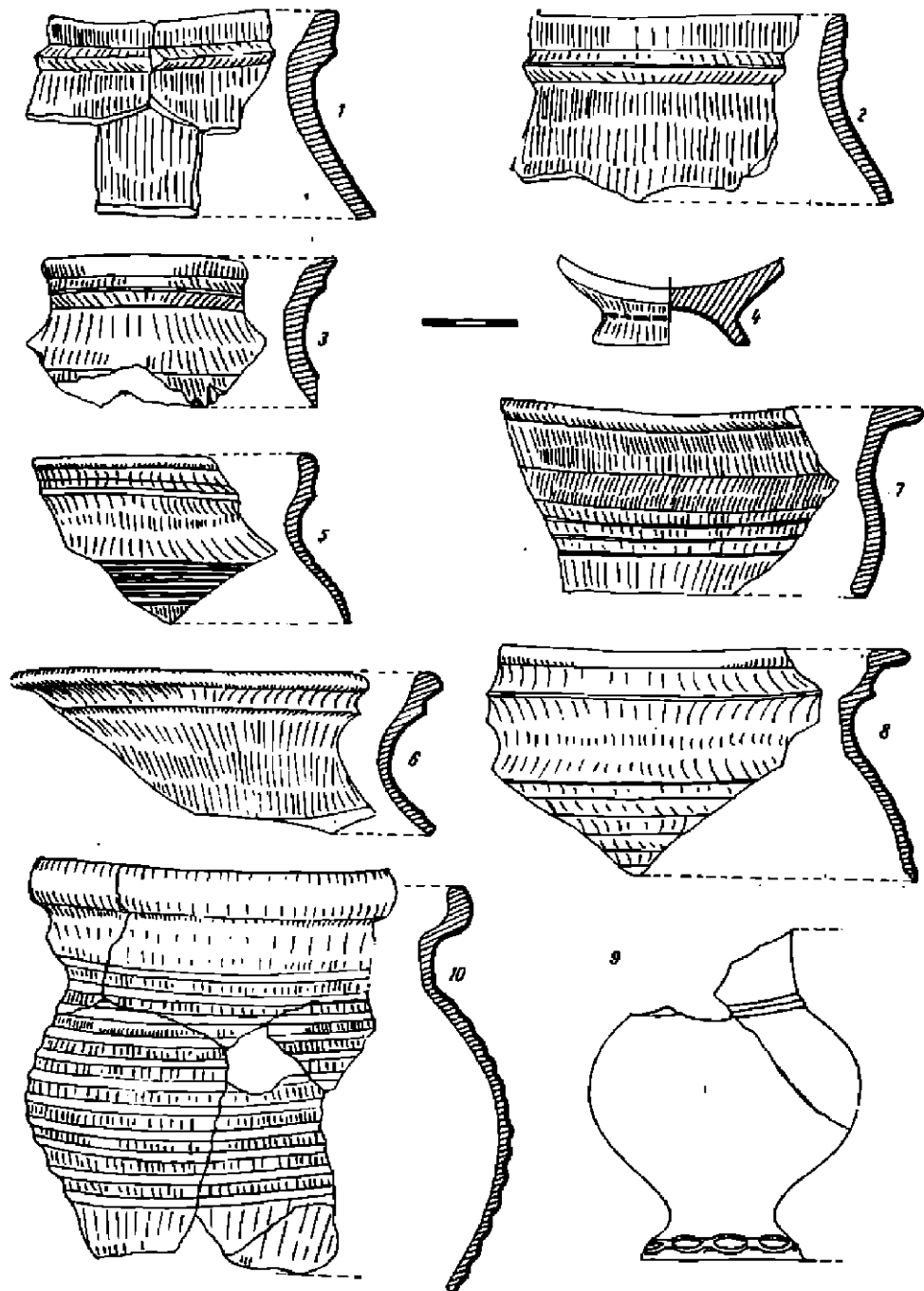

Fig. 7. — *Suntara, Cătra Domnăruș.* 1-3, fragmente cerușii din sec. XIV, de tip Baia; 8-10, fragmente cerușii din sec. XV; 4-7, fragmente roșii din sec. XV (4, amăluș).

cu o nervură, în interior cu o ușoară fațetare, iar pe umeri un decor din linii în val (fig. 7/1—2).

Alte fragmente tot de la vase cenușii, lucrate în aceeași tehnică, cu buza dreaptă, cu nervură la exterior, dovedesc o păstrare a unor tradiții mai vechi în mediul orășenesc sucevean în domeniul meșteșugului olăritului, avînd în vedere și faptul că tocmai în această perioadă se sfîrșește procesul de urbanizare al străvechii așezări de la Suceava. Aceste fragmente ceramice sînt foarte asemănătoare, unele mergînd pînă la identitate cu ceramica descoperită la Baia și datînd de la mijlocul secolului al XIV-lea (fig. 7/3).

Din acest punct de vedere cercetările de la Curtea Domnească din Suceava prezintă o deosebită importanță și merită să fie continuate, deoarece au dovedit prezența elementului orășenesc aici anterior fondării Curții Domnești. Totodată, merită a fi subliniat faptul că pe această latură a Curții Domnești nu se observă urme de arsură puternică, așa cum au fost găsite pe latura de nord, unde locuințele au fost distruse prin incendiu și terenul nivelat, probabil în vederea amenajării curții. De asemenea, în secțiunea XVII s-a putut observa cu destulă claritate că nivelul de locuire din secolul al XIV-lea pare să fi fost răzuit în unele părți, probabil în legătură cu amenajarea Curții Domnești.

Secțiunea respectivă a dat la iveală și resturi de locuire, sporadice în porțiunea cercetată, din secolul al XV-lea, atestate atît prin ceramică de uz casnic și decorativă cît și prin obiecte de metal, descoperite într-un strat de pămînt negru-cenușiu afînat, cu urme de cenușă, la o adîncime de 0,90—1,20 m. Dintre obiectele de metal semnalăm un lăcăt dreptunghiular, o cheie, diverse cuie de forme și dimensiuni variate, o cataramă. Din stratul mai sus amintit provin unele fragmente de vase din pastă roșie, bine frămîntată, lucrate la roată cu turație rapidă, arse uniform, nesmălțuite și smălțuite (fig. 7/4—6, 7), asociate cu ceramica cenușie, la fel din pastă fină și bine arsă, datînd din secolul al XV-lea (fig. 7/8, 10). Dintre acestea din urmă se remarcă o cană cu toartă, probabil cu gura trilobată, avînd pe marginea fundului un decor din alveole (fig. 7/9). La aceasta se mai adaugă și fragmente din cahlă din pastă roșie nesmălțuite, cu decor animalier, reprezentînd leul încoronat, cu decor arhitectural sau smălțuite cu ornament arhitectural ajurat, datînd din secolul al XV-lea.

Trebuie să semnalăm și descoperirea în secțiunea XVII a unui mic cuptor, probabil de redus minereul, deoarece în imediata sa apropiere au fost găsite bucăți de zgură de fier, iar în cuptor nu s-a găsit nici un fel de material ceramic. În schimb, în mijlocul cuptorului s-au găsit mai multe pietre mijlocii cu urme de ardere puternică și cenușă. Prin forma sa acest cuptor diferă și de cuproarele de copt pîine, descoperite anterior la Suceava.

În secțiunea XVIII s-au descoperit o serie de temelii de la diverse ziduri, alcătuiind complexul interior al Curții Domnești, așa cum o dovedesc și pavajele de prundiș de rîu, datînd din secolul al XV-lea, descoperite la o adîncime de 1,45—1,50 m față de solul actual.

Astfel, descoperirile din acest sector pun într-o lumină nouă problemele referitoare la epoca de construit a Curții Domnești, precum și la fazele de refacere ale acesteia. Dacă în urma cercetărilor anterioare s-a ajuns la concluzia că o parte din zidurile complexelor interioare ale Curții Domnești datează din secolul al XVII-lea, fiind atribuite epocii lui Vasile Lupu, apoi în prezent se profilează cu multă claritate posibilitatea de a data la sfîrșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea întregul complex cercetat pînă în prezent. În viitor, pe măsura efectuării lucrărilor de sistematizare, cît

mai ales prin dezvelirea exhaustivă a întregului monument istoric, se vor putea face și precizările, atât de importante, privind fazele și etapele de construcție ale Curții Domnești de la Suceava.

TRIFU MARTINOVICI
ALEXANDRU ANDRONIC

În afara noilor descoperiri care aduc contribuții valoroase la cunoașterea vieții locuitorilor așezării slave de la « Șipot », cercetările din campania anului 1960 efectuate în punctul menționat au prilejuit aflarea unor complexe și sesizarea unor situații stratigrafice de reală importanță pentru limpezirea unor serii de probleme spinoase din istoria așezării feudale de la Suceava.

Deschisă pentru a permite stabilirea stratigrafiei măcar a unei părți (terminale) a borului de deal pe care se desfășoară de mai mulți ani săpăturile de la « Șipot », secțiunea VIII a oferit din plin datele necesare unei astfel de cercetări. Fără să încercăm a urmări detaliat situația stratigrafică pentru fiecare din cei 72,60 m cît a măsurat secțiunea, ceea ce presupune măcar obligația de a stăruii explicativ asupra diverselor deranjamente parțiale (destul de numeroase altminter) ale straturilor, ne mulțumim a prezenta situația în liniile ei generale, cu precizarea că încheierile sînt valabile pentru toată această porțiune de teren.

Observațiile stratigrafice prilejuite de această secțiune, întărite de studierea chiar dacă, deocamdată, numai parțială a materialului descoperit, duc la încheierea că locul în discuție a cunoscut o locuire intensă încă din epoca comunei primitive. Cum prezentarea materialelor aparținînd acestei vremi, ca și a descoperirilor provenind din locuințele slave din faza Suceava-Șipot s-a făcut în paginile de mai înainte, vom stăruii aici doar asupra descoperirilor, mai elocvente prin număr, din veacurile evului mediu.

Pe toată lungimea șanșului baza săpăturii o constituie solul viu, reprezentat de un pămînt compact de culoare cafenie, numai rareori pigmentat de concrețiuni de culoare albă, deosebit de friabile. Grosimea relativ mică a straturilor de cultură face ca solul viu să apară la o adîncime ce nu depășește de obicei 2 m, adesea aceasta fiind mult mai mică.

Solului viu îi urmează, pe toată lungimea șanșului, acolo unde intervenții mai tîrzii nu l-au distrus, un strat de locuire neolitică, marcat fie prin materiale ceramice (destul de numeroase), fie prin bucăți de chirpic a căror mărime descrește pe măsură ce se află mai departe de locuința din care provin. Chiar dacă n-a fost surprinsă decît o singură locuință de acest fel, și ea distrusă în bună parte de o groapă de lut din epoca feudală, cantitatea de chirpic aflată în stratul contemporan acestuia lasă să se înțeleagă că locuințele sînt mai numeroase. Stratul neolitic, reprezentat de un pămînt galben-cafeniu, este suprapus de un altul a cărui grosime variază destul de mult, nedeapășind însă niciodată 0,80 m. Acest strat este format dintr-un pămînt de depunere destul de compact, de culoare cenușie deschisă. Lipsit în cea mai mare parte de materiale arheologice, cu excepția cîtorva fragmente neolitice și a puține fragmente ceramice slave găsite izolat, acest strat aparține perioadei dintre secolele VII—XIII. În completare, trebuie să facem precizarea că în acest strat, mai exact la partea lui superioară, au fost descoperite, în condiții încă nedificatoare cîteva fragmente ceramice care, atât prin factură cît și prin ornamentul din care mai

păstrează părți, se încadrează în categoria ceramicii atribuite veacului al X-lea. Fragmentele sînt lucrate dintr-o pastă de calitate mijlocie, în care se găsesc și mici pietricele, și sînt ornamentate prin linii incizate destul de adînc și neregulate. Culoarea fragmentelor este roșie.

Tot în acest strat, către limita lui superioară, au fost decoperite puține fragmente ceramice de factură rudimentară, lucrate cu mîna, dintr-o pastă rău frămîntată și bogată în impurități. După aspectul lor general, aceste fragmente par a fi în legătură cu ceramica, de cea mai bună calitate, datînd din veacul al XIV-lea, și care începe să apară sporadic încă de la nivelul superior al stratului în discuție. De aceea considerăm că ceramica rudimentară aparține mai curînd veacului precedent, al XIII-lea.

Stratul menționat este, la rîndul său, suprapus de unul reprezentat de un pămînt grăunțos, relativ afînat, de culoare cenușie, dar mai închisă decît a celui precedent. În acest strat, a cărui grosime depășește adesea 20 cm, apar foarte numeroase fragmente ceramice, cea mai mare parte lucrate la roată și ornamentate cu linii, val sau incizii pe buze. Deși apar doar în proporție de aproape 99%, restul fiind reprezentat de o ceramică deosebită atît calitativ cît și din punctul de vedere al ornamentului (se folosește ornamentul «ramură de brad» sau linii verticale într-un singur registru), considerăm că în perioada căreia îi aparține acest strat ceramica ornamentată cu «brăduț» nu era cunoscută la Suceava, puținele fragmente din această specie ajungînd în stratul arătat prin alunecare din cel superior. Oricum ar fi, stratul aparține, pe baza materialelor din cuprinsul lui, primei jumătăți a secolului al XIV-lea.

Dacă în straturile descrise pînă acum urmele de locuire, marcate prin chirpic sau cărbune, sînt cu deosebire puține și nu pot oferi indicii cu privire la densitatea construcțiilor, în stratul următor astfel de urme sînt abundente. Constituit dintr-un pămînt unitar din punctul de vedere al compoziției sale, acest nou strat este foarte bogat în chirpic, cărbune și cenușă și conține numeroase materiale arheologice. Puternic deranjat pe aproape întreaga înălțime a secțiunii VIII de construcții aparținînd secolelor XV—XVI sau de complexe și gropi din aceeași vreme, stratul acesta nu mai apare acum decît cu o grosime de cel mult 0,10 m, ceea ce nu împiedică urmărirea continuității lui. Mai gros înspre capătul de E al secțiunii, unde terenul este în pantă și pămîntul s-a scurs, stratul se subțiază către capătul opus al șanțului și pe alocuri dispare.

Materialul arheologic aflat în acest strat nu mai este unitar ca factură ca în cel precedent, ci împărțit în două mari categorii: prima categorie, și cea mai numeroasă, este reprezentată de o ceramică ale cărei strînse legături cu aceea din stratul anterior este neîndoielnică. Judecînd după toate elementele, ea este de atribuit populației locale. A doua categorie o constituie o anumită specie ceramică, de mai bună calitate decît prima, lucrată dintr-o pastă mai bună, de culoare cenușie, și ornamentată cu motivul «brăduț» sau cu o bențică îngustă de linii verticale.

S-a arătat mai sus că intervenții mai tîrzii au distrus în parte stratul care aparține sfîrșitului veacului al XIV-lea. Într-adevăr, amenajarea unor locuințe de suprafață din secolele XVI—XVII, ca și numeroasele gropi pentru scos lut sau de var au distrus nu numai acest strat, dar și pe cele care aparțin secolelor XV—XVII, din care nu se mai păstrează decît mici porțiuni, unde se surprind stratigrafic bine.

Dacă secțiunea VIII a furnizat date stratigrafice de o valoare științifică remarcabilă, acestea nu au fost, din păcate, îmbogățite prin săparea secțiunii IX, dispusă perpendicular pe cea de mai înainte. Numeroasele intervenții, aparținînd secolelor XV—XVII, surprinse în întreaga secțiune IX au distrus straturile anterioare în așa măsură încît a rămas

În funcție de profilul lor și de tehnica de lucru, vasele descoperite în cuptorul de la «Șipot» se încadrează într-o categorie bine documentată la Suceava arăt prin descoperirile de la Cetatea de Scaun cit și de pe platoul din fața acesteia. Această ceramică aparține sfârșitului veacului al XIV-lea și începutului celui următor. Datarea arătată este confirmată prin descoperirea, în cuptorul în discuție, a uneia din puținele monede cunoscute până acum emise în timpul domniei lui Ștefan Mușat.

M. D. MATEI ȘI MĂRIOARA NICORESCU

IV. SILIȘTEA ȘCHEII-SUCEAVA

(1960—1961)

Pe siliștea de la Șcheia, situată la circa 600 m spre sud-vest de marginea satului cu același nume, pe malul stîng al pîrului Șcheia și în imediata apropiere de albia acestuia, în anii 1959—1960 s-au desfășurat lucrări de construcție de mari proporții. Cu acest prilej, pe o suprafață de aproximativ 5 ha au ieșit la iveală numeroase fragmente ceramice și alte materiale care indicau prezența acolo a unor așezări omenești.

Dată fiind întinderea apreciabilă a suprafeței și mai ales faptul că aceste materiale constituiau o noutate pentru întreaga regiune, ele ducind la concluzia că pe această zonă se află o așezare a dacilor liberi din primele secole ale e.n., s-a luat hotărîrea de a se efectua aici săpături de salvare pe porțiunile unde lucrările menționate permiteau această intervenție.

Cercetările întreprinse¹ au cuprins o suprafață de aproape 430 m², săpîndu-se 4 secțiuni de diferite dimensiuni precum și 6 casete adiacente de mici dimensiuni. În funcție de condițiile de care am dispus în cadrul șantierului de construcții, cercetarea complexelor nu s-a putut face decît parțial, iar intervențiile provocate de lucrările pentru scos pămînt ne-au împiedicat de foarte multe ori să stabilim raporturi stratigrafice chiar între complexele pe care am reușit să le cercetăm.

Au fost determinate următoarele complexe: a) *locuințe, vetre* și b) *cuptoare*.

a) În caseta S. 5, la adîncimea de circa 0,50 m de la nivelul actual, se află podeaua luită a unei locuințe de suprafață, de la care s-a păstrat nederanjat doar colțul de sud-vest pe aproape 12 m² (fig. 8). Pe această suprafață se păstra și varra locuinței, care avea aproximativ 1 m² și era marcată de multe resturi de cenușă, precum și printr-o ardere mai intensă decît a restului podelei. Parțial, s-au păstrat chirpicii de la pereții de sud și de vest, în funcție de care peretele de vest pare a fi avut o lungime de peste 4 m. Locuința a fost distrusă de un incendiu. Din ea s-au mai păstrat doar pete de pămînt ars cenușiu, ceea ce dovedește că după distrugerea ei prin foc, locuința a suferit operațiile unei nivelări care a împrăștiat toate celelalte resturi. Datorită stării rele de conservare, nu s-au putut stabili dimensiunile construcției. De pe podeaua locuinței au fost culese fragmente de ceramică dacică, provenind de la vase din pastă poroasă, lucrate cu mina, și de la vase din pastă roșie și cenușie, de bună calitate, lucrate la roată.

¹ Lucrările s-au desfășurat în 1960 și 1961, în cadrul șantierului arheologic Suceava. La săpături au participat Grigore Foiș, Mărioara Nicorescu și Tamara Constantiniuc.

În caseta S. 4, la adâncimea de 1 m, au fost descoperite resturile unei alte locuințe, răspândite pe o suprafață de circa 1 m². Materialul ceramic descoperit la același nivel era asemănător cu cel de la locuința din caseta S. 5. Era vorba, deci, de o locuință contemporană cu prima. De la această locuință nu s-a păstrat nimic din podea.

Supraveghindu-se lucrările de pe șantierul arătat, s-au mai putut surprinde și alte urme, destul de prost păstrate, provenind de la locuințe contemporane cu primele. În

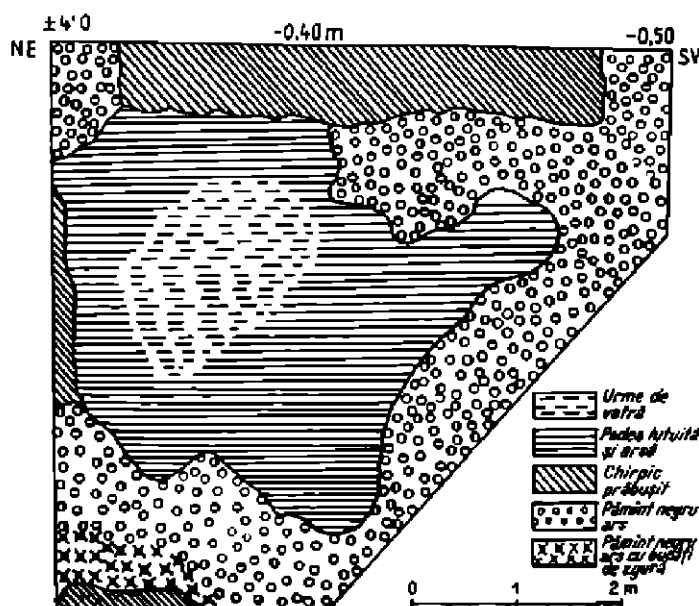

Fig. 8. — Șcheia-Siliște. Plan de locuință.

aceleași condiții au fost sesizate și urmele unei vetre, de circa 0,50 m², de formă elipsoidală, situată la adâncimea de peste 1 m de la nivelul actual al solului. Pe lângă o apreciabilă cantitate de cenușă, pe suprafața vetrei s-a găsit ceramică fină, roșie și cenușie, ca și din cea lucrată cu mîna. Cercetarea făcută aici nu a dus la determinarea vreunei locuințe și rămînem la ipoteza că este vorba de o vatră izolată.

b) În afara complexelor de mai sus, săpăturile noastre au prilejuit descoperirea a trei cuptoare de ars oale^a.

Primul în ordinea descoperirii și cu cea mai mare capacitate este numai la cîțiva metri de locuința menționată din caseta S. 4. Partea superioară a cuptorului este în cea mai mare parte distrusă de lucrări recente, păstrîndu-se mai bine doar partea de nord-vest a acesteia, iar în rest doar puțin din bază. Cuptorul este de tipul aceloră cu grătar și cu camera superioară în formă de caloră sferică. Camera inferioară este despărțită în două de un perete, care continuă pînă la gurile de alimentare cu lemne de foc.

^a Între timp Gh. Bichir a publicat în *SCIV*, 17, 1966, 3, p. 489 și urm., cele două cuptoare de la Buiărești, de genul

cuptoarelor 1 și 3 de la Șcheia-Siliște.

Camera inferioară, în întregul ei, are un diametru de 2,10 m și înălțimea de 0,60—0,65 m. Peretele median are o grosime de 0,45—0,50 m. Latura de sud-est a camerei inferioare este căptușită cu două plăci groase de gresie, una de 1 m în lungime și înaltă de 0,60 m, înfiptă în pământ cu circa 0,15 m, iar a doua, în continuarea celei dintii, este mai mică și pătrunde în galeria ce dă spre gura cuptorului, avind lungimea de 0,60 m. Fără îndoială că încălzindu-se, aceste pietre contribuiau la păstrarea unei tem-

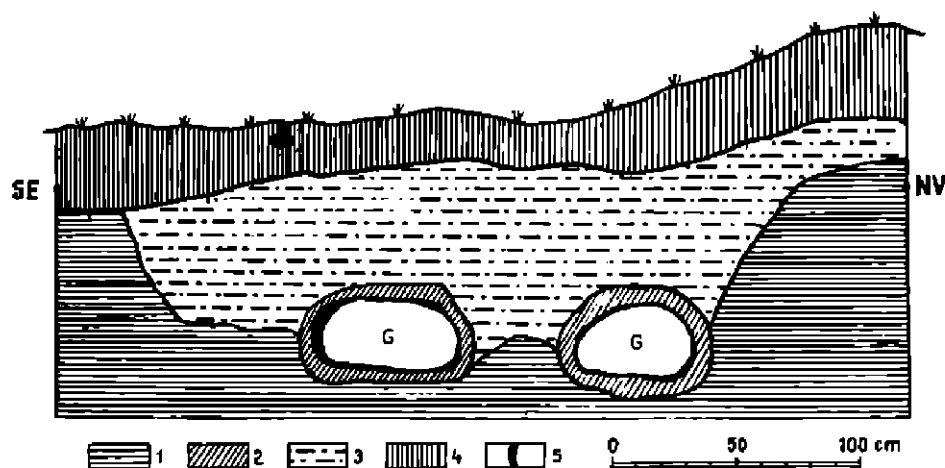

Fig. 9. — *Sebis-Silipite*. Cuptorul 1. Secțiune. 1, pământ galben, nepurtat — solul virgin; 2, pământ ars la roșu; 3, pământ negru amestecat cu pământ galben pigmentat cu brăzde de chirpic ars; 4, pământ negru închis granulos, în care s-a găsit un fragment ceramic de factură dacică; 5, pereții celor două guri de foc (lipitură), arși la roșu.

peraturi înalte și constante, pe lângă că asigurau peretele de eventualele deteriorări. Galeriele de la gurile de dare a focului (fig. 9) pînă la cele două compartimente ale camerei inferioare sînt de 1,40 m lungime, 0,40—0,50 m înălțime și 0,50—0,60 m lărgime, fiind săpate orizontal. Compartimentele camerei inferioare și canalele de la gurile de alimentare ale acestora sînt săpate în pămîntul viu, de culoare galbenă. Partea superioară a acestora este alcătuită din pămînt purtat de culoare galbenă amestecat cu negru. Peretele despărțitor ars complet la partea superioară — păstrează un sîmbure nears la bază de culoare galbenă, ceea ce denotă că el a fost alcătuit din pămînt crușat, cel puțin la partea inferioară.

Grătarul, în grosime de 0,20—0,25 m, este lucrat din pămînt amestecat cu paie și pleavă și a fost construit inițial pe un schelet de nuiele. Astfel alcătuit, grătarul a fost întărit prin ardere. Tot prin ardere au fost întărite și galeriile de la gurile de alimentare a celor două compartimente ale camerei de ardere, mai ales că partea lor superioară era alcătuită din pămînt purtat. Temperatura puternică degajată din camerele de ardere a făcut ca pereții galeriilor celor două guri de alimentare să fie arși la roșu pe o grosime de 0,05—0,08 m.

Din grătarul cuptorului s-a păstrat doar o mică parte cu două dintre orificiile celor străbăteau. Acestea au diametrul de 0,07 m și sînt situate lângă pereții despărțitor al

camerei inferioare, urcînd oblic, spre partea centrală a grătarului. Un alt orificiu, mai îndepărtat și păstrat doar fragmentar, este orientat vertical. Deci meșterul a avut grijă să asigure repartizarea cît se poate mai echilibrată a orificiilor, în vederea unei arderi egale a vaselor. În interiorul celor două compartimente ale camerei de ardere au fost găsite părți suficient de mari de grătar, prăbușite în interiorul acestora după părăsirea cuptorului. Orificiile acestor părți de grătar au diametrul între 0,05 și 0,07 m, fiind ceva

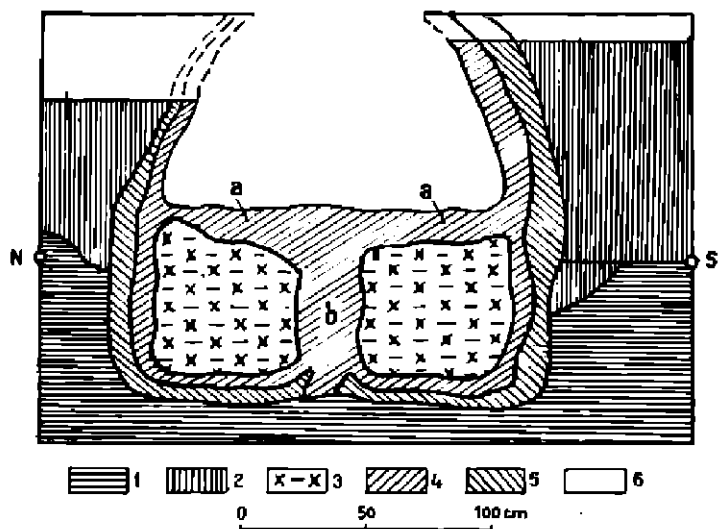

Fig. 10. — Șebia-Silțite. Profilul cuptorului 3. 1, sol viu; 2, pămînt negru murdar pigmentat cu boabe de chirpic (depunere amestecată cu cioburi); 3, pămînt de umplură amestecat cu fragmente ceramice, umplutura celor două galerii pentru dat foc; 4, lipitură puternică arsă, pereții cuptorului propriu-zis și ai camerei de foc; 5, pămînt galben și negru, ars la roșu din cauza focului; 6, pămînt deranjat de constructori.

mai largi spre cele două extremități. Distanța dintre orificii, în măsura în care a putut fi stabilită, variază între 0,10 și 0,15 m. Concluzia cu privire la repartizarea echilibrată a orificiilor grătarului se confirmă deci și prin observațiile menționate mai sus.

În peretele din fundul cuptorului (opus gurilor lui), la punctul de contact între grătar și peretele despărțitor al camerei inferioare, au putut fi determinate două canale, cu diametrul de aproximativ 0,20 m, care pornesc oblic dinspre cele două compartimente ale camerei inferioare și se unesc deasupra peretelui despărțitor al acestora, după care urcă vertical sub forma unei răsuflători. Folosirea acestui orificiu este foarte importantă. Pe această cale, meșterul putea practica arderea oxidantă sau neoxidantă a oalelor, deschizînd sau închizînd de la suprafața solului curentul de aer din cuptor. Astfel, el putea să dea oricînd vase de culoare roșie sau cenușie. De altfel, cu prilejul golirii cuptorului s-au găsit numeroase fragmente ceramice de factură superioară lucrate la roată, atît de culoare roșie cît și cenușie. Pe lîngă acestea, din cele două compartimente ale camerei inferioare au fost scoase cantități apreciabile de cărbuni de nuiile și de lemn de diferite esențe. Pereții camerei de ardere, precum și ceea ce s-a păstrat din camera superioară, prezintă o ardere puternică pînă la zgurificare la suprafață și ardere la roșu în adîncime pînă la circa 0,15 m. Camera superioară, în formă de cupolă, are diametrul bazei de

2,20 m. Aici s-au putut distinge două rânduri de lipitură, ceea ce denotă o folosire mai îndelungată a cuptorului.

De la al doilea cuptor — numerotat în ordinea descoperirii — uu s-a păstrat decît gura de dare a focului, iar aceasta numai parțial. Ea coboară în pantă de 30—40° și se intrerupe la un moment dat, fiind tăiată de groapa unui al treilea cuptor. Gura celui de-al doilea cuptor este slab arsă și are lățimea de circa 0,40 m. După toate probabilitățile, acesta a fost folosit puțin timp. Din interiorul acestei guri au fost scoase fragmente ceramice de factură superioară, cenușii și roșii, dar și din cele lucrate cu mîna. În fața exista o scobitură — redusă ca suprafață — puțin adîncită (circa 0,30 m) pentru fochist.

Cel de-al treilea cuptor, de același sistem cu primul, a avut o întrebuințare mai îndelungată. În camera superioară, se pot distinge cinci lipituri. Aceasta este, de altfel, mai bine păstrată, ajungînd la circa 0,70 m înălțime de la grătar. Tot bine s-a păstrat și grătarul cuptorului, la care s-au putut număra 25 de orificii. Acest cuptor este de o capacitate mai redusă (fig. 10). Diametrul la bază al camerei superioare, și ea în formă de cupolă, este de 1,30 m. Grătarul are 0,10—0,20 m grosime. Camera inferioară, prevăzută ca și în primul caz cu perete despărțitor, are înălțimea de 0,60 m. Peretele median dintre camerele de ardere este gros de 0,20—0,25 m, ceea ce dă cuptorului o mai mare capacitate de ardere a combustibilului, de acumulare de căldură și, probabil, asigură și o temperatură mai înaltă decît primul cuptor. Pereții camerelor de ardere și cei ai camerei superioare prezintă la acest cuptor o ardere mult mai profundă decît la primul cuptor, depășind pe alocuri 0,20 m, iar arderea peretelui median este complet vineție. Cuptorul a fost mai adînc săpat în pămîntul viu (galben) decît primul: aproape—0,60 m la primul, față de—0,90 m la al treilea. Și în interiorul acestuia din urmă au fost găsite fragmente ceramice arse la roșu și cenușii. Cele două guri de dare a focului sînt de circa 0,40 m lățime și 0,35 m înălțime, iar galeriile ce duc de aici la cele două compartimente ale camerei inferioare sînt mult mai scurte decît la primul cuptor, ele nedepășind 0,50 m în lungime. Peretele dintre ele are 0,20—0,30 m grosime pe toată lungimea sa de circa 1,60 m. Nu a fost determinat nici un fel de sistem de producere de curenți de aer.

În lipitura cuptorului, a fost găsită o monedă de argint, în cea mai mare parte distrusă prin ardere îndelungată. Piesa face parte dintr-o emisiune a lui Antoninus Pius (138—161) sau Marcus Aurelius (161—180)².

Materialul arheologic recoltat provine din două surse: cel scos din săpături și cel cules de pe urma lucrărilor șantierului de construcții, aproape tot acest material constînd din ceramică (fig. 11).

Ceramica de la Șcheia se grupează în trei categorii mari:

1. Vase pornase, din pastă grosolană, incomplet și neuniform arse, cu amestec de pietriș mărunt sau cu cioburi pisate, din care cauză prezintă fețe neregulate. Au culoare în nuanțe de roșu sau cenușiu. Sînt lucrate cu mîna, iar unele sînt ornamentate cu brîu alveolar. Se asociază cu ceramica de același gen de la Polenești, Virteșcoiu și Pădureni.

Între acestea, menționăm ca vase de format mare pe acelea în formă de sac sau cu corpul sferic și ca vase de dimensiuni mai mici căpuia și ceașca dacieă.

2. Vase din pastă fină, bine și uniform arse, de culoare roșie sau cenușie lucrate la roată. O mare parte din acestea sînt date fie cu o culoare roșie mai întunecată, fie cu, respectiv, una cenușie închisă.

² Lucrările de conservare și determinare s-au efectuat la Institutul de arheologie din București de către Bucur Mîreș,

C. Preda și G. Palade, pentru care ne facem plăcuta datorie de a le mulțumi și pe această cale.

Între acestea, menționăm fragmente din vase de format mare cu corpul sferic și marginea răsfrîntă și teșită sau cu marginea dreaptă și cu o nervură în relief la cîțiva centimetri sub margine și paralel cu ea.

De format mijlociu, menționăm o amforă de culoare roșie, înaltă de 0,31 m, cu gît lung și corp sferic, prevăzută cu o toartă, apoi mai multe fragmente de oale cu toartă și

Fig. 11. — Șcheia-Siliște. Ceramică descoperită în așezarea dacică de la Șcheia.

corp sferic și o oală fără toartă, avînd sub margine și paralel cu aceasta ca ornament o nervură în relief, mai multe fragmente de fructiere, numeroase fragmente de patere și capace.

Între tipurile de vase mici, s-au găsit cănițe și pahare, cu sau fără toartă, întregi sau fragmentare.

Nu există o diferențiere de tipuri de vase după culoare, fiecare tip fiind reprezentat și prin vase sau fragmente atît de culoare roșie, cît și cenușie. Această observație este valabilă la toate tipurile de vase, mari, mijlocii sau mici ⁴.

⁴ Radu Vulpe, *Săpăturile de la Poienăști*, în *Materiale*, I, p. 213 și urm.; Sebastian Morintz și Gh. Bichir, *Săpăturile de la Pădureni*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 487—493; Acad.

Em. Condurachi, *Crișa stăpînirii romane în Dobrogea în sec. III e.n.*, în *Istoria României*, I, p. 557—567.

Aici facem o mențiune specială asupra a două piese: *a)* o figurină reprezentând un patruped, arsă la roșu (fig. 12) și *b)* un fragment de vas de ceramică cenușie, cu reprezentări figurale la exterior (fig. 13), a căror descriere urmează.

a) În cuptorul al treilea, în umplutura camerei inferioare, a fost descoperită o figurină de ceramică roșie, fină, bine arsă, lucrată cu mina. Pare a fi o reprezentare rudimentară a

unui cal, aceasta mai ales datorită arcuirii specifice a gâtului. Capul, rupt spre gură, nu este reliefat suficient, el apărând sub forma a două fețe plate. Picioarele sînt însă disproporționate în raport cu restul corpului, fiind mult mai scurte, drepte și desfăcute puțin în lături. Coadă e ruptă aproape în întregime. Se pare că este vorba de o jucărie făcută de meșter dintr-un rest de pastă. Chiar și la o asemenea lucrare, destul de simplă și executată probabil într-un moment de destindere, se poate remarca un spirit de observație

dezvoltat și multă îndemnare. Piesa are 0,04 m înălțime și 0,05 m lungime, distanța de la picioarele din față pînă la picioarele din spate de 0,02 m, iar picioarele au 0,015 m lungime.

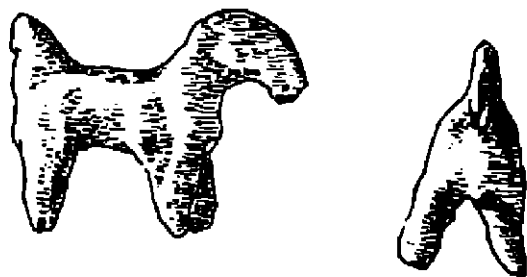

Fig. 12. - Șebnia-Silița. Figurină de lut (1/1).

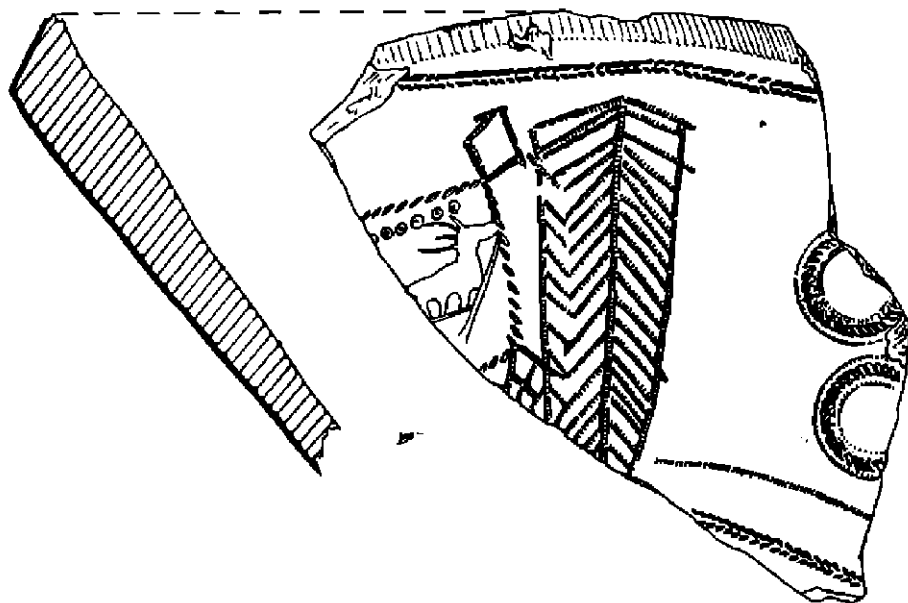

Fig. 13. - Șebnia-Silița. Fragment ceramic cu reprezentare figurală (1/1).

b) În caseta S.6, între primul și al treilea cuptor, la 0,60 m adîncime, a fost descoperit un fragment de vas de culoare cenușie, lucrat cu roata. După formă s-ar putea ca fragmentul să facă parte din regiunea inferioară a unei urne bitronconice de tipul 4 Poie-

nești⁶, sau să fi aparținut unei patere ori unei fructiere. Faptul însă că fragmentul amintit este ornamentat cu figuri imprimate, folosindu-se diferite tipare, ne face să înclinăm spre ipoteza că mai curînd poate fi vorba de o fructieră, executată și decorată cu grijă. O cercetare a decorului arată că sînt folosite tipare de tip sigilar și roțițe dințate.

Astfel, cu un tipar sigilar de formă circulară au fost aplicate două cercuri adîncite, alăturate, cu diametrul de 0,019 m, păstrate fragmentar. Ele au forma unei bentițe, lată de 0,002 m și formată din linii oblice și paralele, la 0,001 m distanță una de alta. Aceste cercuri sînt înconjurate, la interior și la exterior, de altele, adîncite mai puțin, late de 0,005 m, formate dintr-o linie dreaptă cu zîmți paraleli, la 0,0006 m unul de altul. Mijlocul cercurilor a rămas neornamentat (fig. 13).

Al doilea tipar sigilar, de formă rectangulară, reprezintă un cerb, deasupra căruia se disting mai mult sau mai puțin clar șapte cercuri dispuse în linie dreaptă, în relief ușor, avînd centrul punctat tot în relief, iar diametrul de 0,002 m. Tiparul respectiv avea pe fiecare latură un chenar din linii oblice pronunțat adîncite la circa 0,001 m una de alta. Fragmentul în discuție păstrează doar partea din sigiliu care reprezintă capul și o parte din trupul cerbului. Unele zgîrieruri și spărturi de pe suprafața fragmentului ne-au împiedicat să facem și alte observații și, referindu-ne la tiparul nostru sigilar, nu s-au putut distinge semnele figurale din partea inferioară a sigiliului (picioarele cerbului și alte eventuale imagini). S-a putut preciza că sigiliul are una din laturile mici de 0,027 m (cea anterioară), capul cerbului este de 0,006 m lungime, iar gîtul de 0,003 m grosime. Cercurile și cerbul apar foarte slab profilate și numai marginile din linii oblice ale sigiliului sînt puternic adîncite.

Ornamentarea cu roțița dințată s-a făcut cu două tipuri de asemenea instrument. Prima roțiță avea un singur rînd de linii drepte și paralele, iar cea de-a doua rînduri de linii oblice dispuse în formă de V. Liniile sînt puțin adîncite și se observă șovăire în mînuirea instrumentului, ceea ce a avut ca urmare stîngăcii în execuție. Ornamentarea cu primul tip de roțiță a căutat probabil să imite un arbore (răsturnat, însă) sau o frunză și să despartă anumite registre în prezentarea figurală. Cel de-al doilea tip de roțiță a fost folosit la marcarea marginii de sus și de jos a reprezentărilor figurale de pe vas.

Indiferent dacă motivul ornamental folosit este o creație de inspirație proprie a meșterului sau o încercare de imitație a unei opere mai desăvîrșite din punct de vedere artistic, este neîndoiios că piesa descrisă aparține unui meșter olar care a lucrat la Șcheia. Pasta folosită, tehnica arderii și toate celelalte elemente ne duc spre această concluzie. La aceasta se adaugă și o serie de observații ce au putut fi făcute asupra stîngăciei și imperfecțiunii în execuția ornamentării.

3. Vase de factură provincială romană, din pastă foarte fină și foarte bine arsă, de culoare galben-portocalie. Dintre acestea, menționăm mai multe fragmente de amforă cu două torți.

Prin varietatea și abundența sa, materialul ceramic de factură superioară de la Șcheia impune elaborarea unui studiu special. Această ceramică prezintă puternice analogii tipologice și se încadrează în timp cu ceramica de la Poienești, Vîrteșcoiu și Pădureni.

Stațiunea de la Șcheia se încadrează în secolele II—III e.n., ca o așezare a dacilor liberi, unele dintre materialele găsite aici avînd analogii și în secolul al IV-lea.

⁶ Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 453—454.

Prezența masivă a ceramicii din pastă fină de culoare roșie și cenușie alături de ceramica poroasă lucrată cu mîna în diferitele complexe cercetate pe șantierul Șcheia, apropierea tipologică a acestei ceramicii de cea descoperită pe o zonă întinsă la est de Carpați, precum și descoperirea la Șcheia a unor cuptoare în care se producea ceramică, sînt de mare însemnătate pentru cunoașterea nivelului de pregătire tehnică și de viață a populației autohtone, ca și a puternicii influențe a culturii romane ce s-a imprimat adînc asupra produselor culturii materiale a acesteia. Capacitatea mare de producție a cuptoarelor dovedește că ceramica de aici avea o largă răspîndire.

FOIT GRIGORE

LE CHANTIER ARCHÉOLOGIQUE DE SUCEAVA

RÉSUMÉ

Les fouilles archéologiques de 1960 à Suceava, ou aux environs de la ville, ont été effectuées premièrement à la suite de certains travaux édilitaires ou routiers. Les plus importantes ont été exécutées dans les secteurs « Parc », « Curtea domnească » et « Șipot », et à l'extérieur de la ville surtout dans le secteur « Scheia-Seliște ».

Le secteur « Parc » s'étend entre le parc actuel de la ville et l'église métropolitaine, élevée au début du XVIe siècle. On y a découvert plusieurs complexes très importants pour la connaissance du développement historique de l'établissement de Suceava au Ier millénaire de notre ère, et de son étendue au Moyen Âge.

C'est ainsi qu'une hutte mi-enfouie, des VIIe—VIIIe siècles, à être aménagé sur une sorte de plate-forme en terre vierge (épaisse d'environ 10—15 cm), et où l'on a trouvé des tessons, une pointe de flèche en fer à deux ailerons et emmanchure tubulaire, et une applique en bronze, prouve que l'établissement préféodal de Suceava s'étendait aux VIe—VIIe siècles au-delà du secteur « Șipot ».

Sans attribuer à cet établissement un caractère compact, car il paraît avoir été plutôt un assemblage de petits groupes d'habitations, nous pensons que les analogies établies entre les découvertes du secteur « Parc » et celles du secteur « Șipot » assurent non seulement une datation sûre des premières, mais aussi elles contribuent à enrichir le répertoire des matériaux spécifiques à ces établissements, où l'auteur des fouilles, Dan Gh. Teodor, y voit l'expression culturelle de la cohabitation slavo-autochtone en Moldavie aux VIe—VIIe siècles.

A proximité de la hutte mi-enfouie, on a découvert quelques complexes particulièrement intéressants pour l'étude d'une autre étape importante de l'évolution de Suceava, celle du XVe siècle.

Il est incontestable que les deux fours céramiques du XVe siècle représentent les découvertes les plus importantes. Au point de vue technique les fours, remarquables par leur forme rectangulaire, comportent deux pièces superposées, la chambre de cuisson et le foyer (divisé en deux par une paroi médiane longitudinale). Six arcades viennent s'appuyer, trois de chaque côté, sur la paroi médiane en formant une véritable grille, sur laquelle on entassait la céramique à cuire dans la chambre supérieure des fours. Ajoutons que les deux fours s'entrecoûpaient, le second étant le plus grand.

Le fait d'avoir trouvé aussi d'autres fours céramiques, également du XVe siècle, dans le secteur « Parc » démontre qu'il s'agit ici d'un quartier, des potiers, encore qu'il ne soit pas le seul qui soit connu à Suceava.

Dans le secteur « Șipot », les fouilles ont mis au jour, dans l'établissement des VIe—VIIe siècles, de nouvelles habitations de forme rectangulaire, aux dimensions approximatives de 4 × 3,50 m ou 3 × 3,50, ayant toutes à l'intérieur unâtre à pierres (*pietrar*), généralement en mauvais état.

Les deux habitations découvertes (n° 3 et n° 4), en se superposant partiellement, indiquent une pluralité de phases d'habitat dans cet établissement préféodal, ce que semble d'ailleurs confirmer les légères différences de la céramique trouvée dans les habitations.

Les fouilles ont eu également comme objectif de fournir des données supplémentaires pour établir la stratigraphie aussi complète que possible de ces lieux, surtout à la seconde moitié du XIVe siècle.

Le troisième secteur de fouilles de la ville a été celui de «Curtea Domnească», où l'on a pu établir avec certitude l'existence d'un palais rectangulaire, ayant environ 40 m de côté, ainsi que quelques constructions annexes et une muraille d'enceinte mise à découvert sur les côtés est et ouest.

Tout en permettant d'établir une succession précise des constructions du XIVe au XVIIe siècles, les recherches de Curtea Domnească ont contribué à la connaissance du niveau de civilisation urbaine de Suceava, correspondant au moment de la construction de la partie la plus ancienne de la résidence voïévodale.

Les travaux de construction du chantier de Siliştea-Schei ont mis au jour un habitat dacique des IIe–IIIe siècles de n.è. Les conditions de travail dans ce chantier n'ayant permis que des observations partielles on n'a pu déterminer que deux habitations de surface et les restes de plusieurs autres, à être isolé de forme ellipsoïdale, ainsi que trois fours céramiques, dont deux, mieux conservés, du type à grille, à chambre supérieure en forme de calotte sphérique et à chambre inférieure divisée en deux parties par une paroi. Du troisième four il ne s'est conservé que la bouche d'allumage, le reste ayant été détruit lors des travaux pour la construction de l'un des deux autres.

La céramique découverte dans l'habitat se groupe en trois catégories.

1. Pots en argile modelés à la main, de facture locale.

2. Pots en argile en pâte fine, à bonne cuisson uniforme, de couleur rouge et grise, façonnés au tour. Un fragment de pot d'argile présente un ornement de type sigillaire ou exécuté à la molette (fig. 5). Mentionnons encore une petite figurine en terre cuite représentant un quadrupède, probablement un cheval (fig. 4).

3. Pots en argile de facture provinciale romaine représentés par quelques fragments d'amphores à deux anses, de couleur rouge-orange.

L'habitat est daté des IIe–IIIe siècles de n.è. et il a été attribué à la population dace libre. On remarque une forte influence romaine sur la céramique exécutée au tour par la population locale. La céramique produite ici (à la main ou au tour) et qui avait connu une large diffusion, peut être encadrée dans la même époque que la céramique de Poienest, Virteşcoi et Pădureni.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — *Suceava*. Relevé des fouilles dans le secteur B.

Fig. 2. — *Suceava*. Dépôt de pièces en fer (XVe siècle).

Fig. 3. — *Suceava*. Relevé des fours n° 1 et 2 de la tranchée P (secteurs «Parca»).

Fig. 4. — *Suceava-Şipot*. Plan des habitations B3 et B4, se superposant partiellement (VI–VIIe siècles).

Fig. 5. — *Suceava-Şipot*. Les huttes préféodales B3 et B4, du côté sud-est.

Fig. 6. — *Suceava*. Tessons des VIe–VIIe siècles (2, 3, 6–8, de Şipot; 1, 4, 5, du secteur «Parca»).

Fig. 7. — *Suceava «Curtea domnească»*, 1–3, tessons gris du XIVe siècle, de type Baia; 8–10, tessons gris du XVe siècle; 4–7, tessons rouges du XVe siècle (4, à émail).

Fig. 8. — *Sebeia-Siliştea*. Relevé d'une habitation. 1, vestiges de l'âtre; 2, plancher enduit et brûlé; 3, bouillage; sol noir brûlé; 5, sol noir brûlé à trace de scorie.

Fig. 9. — *Sebeia-Siliştea*. Le four n° 1. Coupe. 1, couche jaune, sol vierge; 2, sol brûlé, rouge; 3, sol noir mélangé de sol jaune à petits morceaux de bouillage brûlé; 4, sol noir foncé granuleux, couche dans laquelle on a trouvé un tesson de facture dacique; 5, parois des deux bouches de feu (enduit) brûlées, violacées.

Fig. 10. — *Sebeia-Siliştea*. Coupe du four n° 3.1, sol vierge; 2, sol noir mélangé à de petits fragments de bouillage (couche comprenant des tessons); 3, terre de remplissage comprenant des tessons, remblais des deux galeries du fourneau; 4, enduit fort calciné, parois du four proprement dit et de l'âtre; 5, sol jaune et noir, calciné en rouge à la suite de la cuisson; 6, couche endommagée par les constructeurs.

Fig. 11. — *Sebeia-Siliştea*. Céramique découverte dans l'établissement dacique de Schei.

Fig. 12. — *Sebeia-Siliştea*. Figurine en terre cuite (1/1).

Fig. 13. — *Sebeia-Siliştea*. Tesson céramique à décor anthropomorphe (1/1).